Mida tähendab otsusevõime ja kuidas arst seda hindab?

Otsusevõime tähendab, et inimene suudab teha konkreetse terviseotsuse, mõistes selle tähendust ja võimalikke tagajärgi.
Otsusevõime ei ole inimese püsiv omadus. Inimene võib olla võimeline tegema üht otsust, kuid vajada keerulisema otsuse tegemisel rohkem selgitusi või tuge. Samuti võib otsusevõime terviseseisundi muutudes ajutiselt halveneda või taastuda.

Miks arst otsusevõimet hindab?

Elulõpu tahteavalduse koostamisel peab arst veenduma, et inimene mõistab, milliseid valikuid ta teeb ja mida need võivad tulevikus tähendada.
Hindamise eesmärk ei ole kontrollida, kas inimene teeb arsti arvates „õige“ valiku. Inimesel on õigus teha ka selline otsus, mis erineb arsti soovitusest või teiste inimeste arvamusest.
Otsusevõime hindamine ei ole eksam ega test. Tavaliselt toimub see vestluse käigus, mille jooksul arst selgitab valikute tähendust ja palub inimesel oma sõnadega kirjeldada, kuidas ta neist aru saab.

Mida arst hindab?

Vestluse käigus hindab arst eelkõige, kas inimene:

- **saab aru**, millest talle räägitakse ja mida tema valikud tähendavad;
- **seostab saadud teabe enda olukorra ja tulevikuga**;
- **suudab erinevaid võimalusi ja nende tagajärgi kaaluda**;
- **suudab oma valiku selgelt väljendada**.

Arst võib paluda inimesel oma sõnadega selgitada, mida ta mõnest valikust aru sai, miks ta seda soovib ja milliseid tagajärgi ta selle otsusega seostab.
Enne otsusevõime hindamist tuleb luua inimesele otsustamiseks võimalikult sobivad tingimused. Arst peab arvestama asjaoludega, mis võivad otsustamist raskendada. Näiteks võivad mõistmist ja keskendumist mõjutada valu, õhupuudus, väsimus, ärevus, ravimid, kuulmis- või nägemisraskused või suhtlemispuue.
Vajaduse korral antakse inimesele rohkem aega, korratakse selgitusi, kasutatakse lihtsamat keelt või sobivaid abivahendeid. Info kordamise või abi vajamine ei tähenda iseenesest, et inimene ei ole otsusevõimeline.
Diagnoos ei otsusta inimese eest

Dementsus, psüühikahäire, intellektipuue või muu diagnoos ei tähenda automaatselt, et inimene ei ole otsusevõimeline. Samuti ei saa otsusevõimet otsustada üksnes mälu- või muu testi tulemuse põhjal.
Arst hindab alati konkreetset inimest, konkreetset otsust ja olukorda, milles otsus tehakse.

Mis saab siis, kui arst leiab, et inimene ei ole sel hetkel otsusevõimeline?

See ei tähenda tingimata, et inimene ei saa tulevikus otsuseid teha. Otsusevõime võib olla ajutiselt häiritud näiteks haiguse, ravimite toime, väsimuse või muu mööduva põhjuse tõttu.
Kui olukord võimaldab, püütakse esmalt vähendada otsustamist takistavaid tegureid ning hinnata otsusevõimet hiljem uuesti.

Elulõpu tahteavalduse puhul

Elulõpu tahteavalduse tegemisel peab inimene mõistma muu hulgas:

- millal tahteavaldust tulevikus rakendatakse;
- mida tähendab elu säilitav ravi ja sellest loobumine;
- et ravi tulemust ei ole alati võimalik ette täpselt ennustada;
- millised võivad olla tema valikute tagajärjed;
- et palliatiivravi ja vaevuste leevendamine võivad jätkuda;
- et tahteavaldust saab hiljem muuta või tühistada.
- Oluline on, et tehtud valikud väljendaksid inimese enda vaba ja teadlikku tahet.

Pea meeles: arst ei hinda seda, kas sinu otsus talle meeldib või kas ta teeks ise sama valiku. Arst hindab seda, kas sa saad oma otsusest aru, oskad selle tagajärgi kaaluda ja väljendad enda tahet.